

Feliratos emlékek a Kis-Homoród mentéről

A feliratos emlékek gyűjtésével, kutatásával a történelmi segédtudományok egyike, az epigráfia (felirattan) foglalkozik. Az ókor feliratainak gyűjtését évszázadok óta végzik már a kutatók, de a középkori feliratos emlékek vizsgálatának is régi múltja van. A feliratok készítése a későbbi korok emberének is szokása volt, s maradt napjainkig.

De mit is értünk feliratos emlékek alatt? Erre a kérdésre R. M. Kloos, a középkori epigráfia első kézikönyvének szerzője így válaszolt: „feliratos emlékek alatt olyan, különböző anyagokra – kőre, fára, fémre, bőrre, szövetre, zománccra, üvegre, mozaikra stb. – írt szöveget értünk, amelyeket nem az írástanításhoz és a kancelláriai szervezethez tartozó erővel és módszerekkel készítettek.” Tehát a feliratos emlékek közé azok az írásos emlékek tartoznak, amelyek általában nem a szokásos íráshordozóra (papír, hártya), illetve nem a szokásos íróeszközökkel készültek, hanem pl. vésővel.

Felirat a homoródkarácsonyfalvi templom támpilléren

Feliratos emlékek, bár sokuk megsemmisült, nagy számban maradtak ránk a Székelyföldön is. Elsősorban a templomokon és templomokban, lakóépületek homlokzatán vagy mestergerendáin, ezek falain, temetőekben (sírkövek, úntumbák, azaz koporsó alakú kövek feliratai), templomi, illetve egyházi kegyzsereken, használati tárgyakon (harangok, keresztelőkutak, miseruhák, oltárképek, freskók stb.), és nem utolsósorban házi eszközökön (kályhacsempék, szőnyegek, kárpitok stb.), fegyvereken.

Az alábbiakban néhány olyan feliratos emléket mutatunk be a Kis-Homoród mentéről, amelyek a XV–XIX. század között keletkeztek. Úgy gondoljuk, hogy néhány ezek közül régisége, „üzenete” alapján kuriózumnak is minősíthető. Egy részük elpusztult ugyan, de néhány eredeti vagy másodlagosan beépített állapotban ma is látható.

Az oklándi unitárius templomban, amelyet 1937–38-ban egy középkori templom kibővítésével építettek mai formájára, több régi faragvány is található eredeti helyén vagy másodlagos elhelyezésben. Ezek közé tartozik a szentély

helyén épült új rész északi falába elhelyezett egykori kőkeretes, szemöldökgyámos sekrestyeajtó, amelyen eddigi ismereteink szerint a környék legrégebb felirata olvasható. Az ajtó szemöldökrészére, kidomborodó antikva betűkkel a következő név van vésve: MICHAEL KOVA[CS] azaz Kovács Mihály. A templom különálló támpilléres tornyán egykor – az 1789. évi jegyzőkönyv szerint – ilyen írás volt olvasható: „1654 9a JULIJ ... HOC OPUS EXTRUEBAT ANDREAS NOMINE KÁLMÁNY AT LOCUS [!] LABORIS FRANCISCUS NOMINE MAYORUS.” E felirat a XVI. században épült torony első magasztásának emlékét őrizte meg.

Mielőtt Oklándról eltávoznánk, mindenképp meg kell említenünk a vidék legrégebb kapujának, amely az unitárius parókia előtt áll, feliratát is. Az egy év híján 200 éves kötött cseréfa kapu tükreben a következő feliratot olvashatjuk: AZ OKLANDI UNITARIA ECCLIA ÉPITTE T. P. ALBERT SIGMOND IDEJÉBE FELSŐ KOVÁTS MIHAJ CURATORSÁGÁBA ANNO 1809 Die 7° Auii.

Gazdagnak mondható epigráfiai emlékekanyaggal bír Homoródkarácsonyfalva is. Ezekről egy korábbi lapszámunkban már szóltunk (Lásd: *Örökségünk*, I. évf. (2007) 3. sz. 4-5. o.). Közlésünkben

Az oklándi unitárius templomban, a sekrestyeajtó szemöldökrészén található felirat

akkor két felirat kimaradt. Ezek a feliratok (két bibliai idézet) a templom 1996. évi festésekor a diadalíven kerültek elő. A szakemberek szerint a betűtípus és a két szöveget elválasztó ornamentika alapján a famennyezettel (1752-ben készült) lehetnek egyidősök, de az sem kizárt, hogy még a XVII. században készültek. Szövegük: Ha szintén mi vagy az Angyal Menyből hirdet néktek azon kívül á mit hirdettünk átok legyen. Gal. I. V III.; Vigyázatok, maragytok meg hitben emberkegyetek és erősödyetek megh. Cor. XVI. V XIII.

Homoródmásról is több XVII. századi feliratot ismerünk. A falu délnyugati részén, a Német utca sarkán (18. szám) áll az a kékre meszelt, meredek cseréptető ház, amelynek középső mennyezeti, szépen faragott, profilált, hornyolt és véséssel díszített gerendáján a következő háromsoros latin nyelvű felirat olvasható: MICHAEL SZILA/GI ET UDVARHELI/ A : D : 1645. A felirat a gerenda közepén van elhelyezve, két oldalról levéldíszít (sás?) vagy kosarat formázó díszítővonalak fogják közre. A ligatúrát (egybeírt betű) is tartalmazó, gondosan metszett feliratban az ácsmester az építető nevét (Szilágyi Udvarhelyi Mihály, aki valószínűleg almási prédikátor volt) és az építés évszámát örökítette meg.

Időrendi sorrendben az a felirat következik, amelyik az almási unitárius temető északi részében, az első lépcsősor legmagasabb pontjától az út felé mintegy hat méterre található. Az itt fekvő koporsó alakú sírkő (tumba) felirata a következő: ITT FEKSZIK ALMÁSI NEMES PÉTER DEÁK, a bal oldalán pedig: AN: D 1658 AETATE 58/MIVL/. A tumba alatt nyugvó almási Péter deák Bethlen Gábor idejében a fejedelmi kancellária

A Király Kútja forrás felett található feliratos andezitkő

íródeákja és esküdt jegyzője volt.

A harmadik XVII. századi emlékünkharangfelirat. Erről az 1749. évi generális vizitáció jegyzőkönyve tájékoztat. Az akkor leltárba vett kisebbik harangon a következő felirat volt olvasható: ANNO 1685. 13 APR. FUSA IN TEMPORE STEPHANI BACZO, ANDREA KOVATS, STEPHANISZABO.

Az Almás község határához tartozó Vargyas-patak szurdokvölgyében, az Orbán Balázs barlangban lévő XVII. századi felirat a *Hic Fuit* feliratok csoportjába tartozik. A felirat vagy inkább rövid kézjegy olvasata: H. F. KADACSI 1690. A település korábbi templomának, amely a falu közepétől keletre emelkedő dombon állt, építési évszámát megörökítő kő a mai templom tornyába van beépítve. Rajta a következő rövid felirat látható: ANNO 1693.

Lövéte lakóházain, azok homlokzatán és sarokkövein, gerendáin, a temetőben lévő kereszteken is számos „üzenetet” olvashatunk. Régi, középkori templomának egykori harangját a következő felirat ékesítette: JESUS NAZARENUS REX JUDEORUM 1545. A harangfeliratok e variánsa a XVI.

század elején tűnik fel Erdélyben (Beret-halom). „Édestestvére” lehetett ennek a harangnak Homoródkarácsonyfalva középkori kisebbik harangja, amelyen az 1715., illetve az 1789. évi püspöki vizitációs jegyzőkönyv szerint a lövéteivel teljesen megegyező írás és dátum volt olvasható.

Lövéte lebontott középkori templomának temetőjében áll még ma is az a nyolcszögre faragott lábazattal rendelkező, zömök, arányaiban kissé furcsa, rövid keresztszárú kőkereszt, amely alighanem a legrégebbi a Kis-Homoród mentén, vagy talán az egész Udvarhelyszéken. Nehezen olvasható, felszínesen, nem kiforrott mesterkézre utaló feliratának olvasata véleményünk szerint a következő: † ITT FE[KSZIK?] az ISTE[N]BEN EL

[H]OLTT PETER JAnos 15808 [1588?]. A kőkereszt ezek szerint a XVI. század második felében „állíttatott” volna. Mivel sem a felirat helyességében, sem az évszám pontos feloldásában nem vagyunk teljességgel bizonyosak és megfelelő analógiákkal sem rendelkezünk, ezért a kérdést a szakma számára továbbra is nyitottnak tekintjük.

És álljon itt Lövétéről az a XIX. század második felében keletkezett felirat is, amely örök érvényű gondolatot hordoz. A felirat néhai Demeter József telkén (Demeter utca, 889. sz.) álló csűr egyik, másodlagosan beépített rakófáján (korábban egy régi ház gerendája lehetett) olvasható, és így hangzik: 1876-BA JUNI.

12-IK. / NEM A HÁZ TART MEG MAGÁBAN HANEM ISTEN ŐRIZ ABAN EMBÖR TEHÁT IMÁDKOZÁL HOGY ISTEN LEGYEN HÁZADNÁL. E felirat közkedvelt volt – vallásfelekezeti hovatartozás nélkül – a Nagy-Homoród mentén is. Bizonyosság erre, hogy „hasonmásával” Abásfalván, a Fő úttól a templom felé kanyarodva, egy 1872-ben épült ház homlokzatán is találkoztunk.

Hogy feliratos emlékekre bárhol, még az erdők mélyén is bukkanhatunk, azt az utolsóként bemutatásra kerülő epigráfiai emlékünkh bizonyítja. Meg kell vallanunk, hogy felfedezésünk nem véletlenszerű, hanem tudatos keresés eredménye. Felfedezőutunkra a Gróf Teleki József 1799. évi útleírásában található, a Hargita havasára vonatkozó, alábbi feljegyzés indított: „egy más oldalon vagy egy más forrás, amelyet király kútjának neveznek [...]. Mellette egy kőtáblán találtunk valami írást, de el nem olvashattuk. Az a tradíció van a nép közt, hogy egy Magyar Király vadászójában itt ebédelt és hogy innen vette nevét a forrás.”

Nos, valóban van a Hargita havasának délkeleti oldalában Király kútja nevezetű forrás, ráadásul elég könnyen meg is közelíthető. Szentegyházától a Székelyudvarhelyet és Csíkszeredát összekötő úton kell haladni, át a Cseretetőn Kékvize patakáig. Itt északra a Hargitának fordulva, követve a patak jobb oldali folyását, rövid kapaszkodó után föl is leljük azt a Virágosvész (1017m)

Homoródkarácsonyfalvi epigráfiai emlékanyag (bal alsó, középén)

tengerszint feletti magasságon fakadó forrás egy kővekből mesterségesen összehordott nagyobb halom alól csorogál. A kút felett található a martban, a földbe besüppedve az a nagy andezitkő, amelyen ottjártunkkor

(2008 tavaszán) a következő feliratot találtuk:

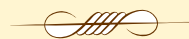
Ha ELMO TÜZED / VILÁGIT ELŐTEM / ÉN ÁTVÁGOM / ÉRTED AZ / ÉLET ÉJTZAKÁT. A feliratot évszámmal is ellátták, de ez sajnos ma már nem olvasható. Az ujjnyi mély és arasznyi nagyságú betűkből álló felirat alatt egy

nagyméretű „monogram” is

lát-ható (egy kereszt és egy nyomtatott nagy E betű összevonva).

Ezen utóbbi felirattal kapcsolatosan jelen cikkünkben nem bocsátkozunk feltételezésekbe, de újabb adatok felbukkanása esetén, témánkhoz a következő lapszámok valamelyikében visszatérünk.

Mihály János

A lövétei kőkereszt